

Розділ 9. Інноваційна діяльність

УДК 330.341.1:351.863

DOI: 10.31732/2663-2209-2019-55-225-231

МОДЕРНІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ З АКЦЕНТОМ НА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ

Вовченко О.В.

*старший викладач кафедри міжнародних відносин та журналістики,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна, молодший
науковий співробітник, ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки
ім. Г. М. Доброва НАН України», м. Київ, бульвар Т. Шевченка, 60, 65044, Україна, тел.: (097)-456-33-10,
e-mail: lena_vovchenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-7502-5702*

MODERNIZATION OF THE NATIONAL SECURITY STRATEGY IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT WITH AN EMPHASIS ON ECONOMIC SECURITY

Vovchenko O.

*senior lecturer of international relations and journalism department, «KROK» University, Kyiv, st. Tabirna, 30-32,
03113, Ukraine, research assistant, State institution «G.M. Dobrov institute for scientific and technological potential
and science history studies of the NAS of Ukraine», Kyiv, b. Shevchenko, 60, 65044, Ukraine, tel.: (097)-456-33-10,
e-mail: lena_vovchenko@ukr.net, ORCID: 0000-0001-7502-5702*

Анотація. У статті проаналізовано роль соціально-економічного розвитку України в контексті світових інноваційних процесів. Посилення впливу науки та новітніх технологій на розвиток соціально-економічної сфери в останні десять років підвищує актуальність інноваційної моделі розвитку країни. Провідні економіки світу зазнали суттєвих і стрімких структурних змін у результаті застосування інноваційних технологій, але Україна не здатна структурно модернізувати економіку у відповідності з новим технологічним укладом. Ігнорування цих процесів в Україні не тільки стримує розвиток, а й підриває економічну безпеку держави в системі національної безпеки. Формування інноваційної економіки потребує зваженої державної політики, яка закріплюється на законодавчому рівні. Висловивши намір України щодо інтеграції у Європейський Союз, держава зобов'язана створити відповідний рівень забезпечення добробуту населення згідно з європейськими стандартами, що обумовлює необхідність реалізації вищезазначеної політики. Показано, що ситуація на сході України значно підірвала соціально-економічний стан країни, що прямо пов'язано з гарантуванням економічної безпеки в системі національної безпеки. Законодавчою базою для вирішення цього питання є Закон України «Про національну безпеку України» та Стратегія національної безпеки України. Але Закон України «Про національну безпеку України» змінився в 2018 р., а чинною є Стратегія, затверджена 2015 р. Визначено серйозний недолік нової редакції Закону – скорочення визначення поняття «національна безпека України», вилучення понять «боротьба з корупцією», «охорона здоров'я», «розвиток освіти та науки», «інноваційна політика» і т. ін. Доцільний вибір політики запровадження Стратегії національної безпеки дає змогу зосередити зусилля й ресурси на реалізації потенціалу економічного розвитку і відтак забезпечити ефективний і безпечний розвиток усіх сфер життєдіяльності людини, суспільства й держави. Запропоновано напрями удосконалення механізмів забезпечення економічної безпеки України на законодавчому рівні в умовах інноваційного розвитку, які дають можливість зосередитися на вирішенні першорядних проблем у законодавчих документах щодо національної безпеки України.

Ключові слова: Стратегія національної безпеки України, економічна безпека, інноваційний розвиток, механізми забезпечення економічної безпеки, законодавча база.

Формул.: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 6

Annotation. The role of social and economic development of Ukraine in the process of world innovation development is analyzed in the article. Over the last ten years, the dynamics of increasing the influence of science and new technologies on the development of socio-economic sphere increases the relevance of an innovative model of state

development. The world economy has undergone significant and rapid changes at the structural level as a result of innovative technologies. As a result, Ukraine is not able to structurally modernize the economy in line with the new technological style, or neglect these processes, which, in turn, does not even hinder development, so much that undermines the economic security of the state in the national system. The formation of an innovative economy requires a sound state policy, which is enshrined at the legislative level. Given the intention of Ukraine to integrate into the European Union, the state is obliged to create an appropriate level of welfare of the population in accordance with European standards, so the implementation of the aforementioned policy seems appropriate. The legislative basis for resolving this issue is the Law of Ukraine «On National Security of Ukraine» and the National Security Strategy of Ukraine. A serious shortcoming of the new wording of the Law was identified – the definition of the concept of «national security of Ukraine» was reduced, the notions: «fight against corruption», «health care», «development of education and science», «innovation policy», etc. were excluded. Appropriate policy choices for the implementation of the National Security Strategy make it possible to concentrate efforts and resources on realizing the potential of economic development and thereby ensure the effective and secure development of all spheres of human, society and state life. It was stated that for Ukraine, the solution of national security tasks should not be reduced to protection from military dangers only. Particular emphasis should be placed on the innovative development of industry, the use of «clean energy technologies» and the development of space technologies. The directions of improvement of mechanisms of ensuring the economic security of Ukraine at the legislative level in the conditions of innovative development are offered. Separation of these directions makes it possible to focus on addressing the primary gaps in the legislative documents on national security of Ukraine.

Key words: National security strategy of Ukraine, economic security, innovative development, mechanisms for ensuring economic security, legislative framework.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 6

Постановка проблеми. Дослідження шляхів забезпечення національної безпеки набувають ваги у зв'язку з розв'язанням проблем соціально-економічного розвитку України. Очевидно, що одним із головних інструментів у процесі формуванні та діяльності системи забезпечення національної безпеки є її законодавче регулювання, яке потребує удосконалення в зв'язку із загальною соціально-економічною ситуацією в Україні та світовими тенденціями інноваційного розвитку. Поняття «стан національної безпеки» ми визначаємо як забезпечення захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства й держави, що, в свою чергу, гарантує стабільний розвиток країни, вчасне виявлення небезпек і вживання ефективних заходів для попередження реальних та можливих загроз національним інтересам. Важливою складовою національної безпеки є економічна безпека, оскільки вона забезпечує економічний суверенітет держави, розвиток національної економіки, реалізацію соціальної політики, захищеність населення від екологічних катастроф, зростання національної конкурентоздатності в сучасних умовах світової економічної взаємозалежності. Це питання є особливо актуальним у

соціально і економічно нестабільних країнах, до числа яких належить Україна. Система національної безпеки (у тому числі економічна безпека як її складова) не може ефективно працювати без досконалої законодавчої бази. Це обумовлює необхідність ґрунтовних досліджень нормативно-правового аспекту гарантування економічної безпеки держави в системі національної безпеки у контексті світового інноваційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема економічної безпеки в системі національної безпеки досліджувалася багатьма вченими з різних галузей знань. Зокрема, теоретичні засади проблем забезпечення національної безпеки України та економічної безпеки як її складової викладено в роботах вітчизняних учених: В. П. Горбуліна, А. Б. Качинського, В. А. Ліпкана, Б. А. Маліцького, В. П. Соловійова та ін. Низка праць присвячена ролі інноваційної діяльності в цьому процесі: І. Ю. Єгорова, І. Л. Петрової, І. О. Скридлова та ін. Віддаючи належне цим ученим, слід наголосити на необхідності аналізу законодавчої бази гарантування економічної безпеки в системі національної безпеки.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення основних напрямів

удосконалення механізмів законодавчого забезпечення економічної безпеки України в системі національної безпеки в умовах інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі Україна має вирішити масштабне завдання – забезпечити стійкий соціально-економічний розвиток, який стане підтвердженням її самостійності як держави і дасть можливість позиціонувати себе як суб'єкт світового співтовариства. Соціально-економічний розвиток – досить складний і суперечливий процес, який характеризується взаємодією позитивних та негативних чинників, а також циклічністю. На економічний розвиток будь-якої країни впливають політичні й військові катаклізми, конфлікти соціального характеру, екологічні проблеми. Все це гальмує розвиток і навіть призупиняє його, що зрештою призводить до занепаду країн і цілих цивілізацій. Тобто соціально-економічний розвиток прямо пов'язаний із національною безпекою, яка повинна створити активний та стійкий механізм протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам. Ситуація, в якій опинилася Україна, а саме військовий конфлікт на Сході, спровокувала зміни на законодавчому рівні. В червні 2018 р. було прийнято новий Закон України «Про національну безпеку України» [1], внаслідок чого втратив чинність Закон України «Про основи національної безпеки України» (2015 р.) [2].

Ситуація, що склалася в країні, безперечно вимагала змін цього Закону, проте нова вузько спрямована його редакція (акцент лише на военній безпеці та оборонній сфері) не є єдино правильним, раціональним рішенням у добу інноваційного розвитку, оскільки в ХХІ столітті основною «зброєю» стають економічні та фінансові методи, а також ІТ-технології. По-перше, значним недоліком нової редакції Закону є скорочення визначення поняття «національна безпека України» – «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного

конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз», а «національні інтереси України» визначено як «життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян». При цьому в новому Законі не йдеться про те, що національна безпека включає всі сфери життєдіяльності громадянина, немає жодної згадки про боротьбу з корупцією, охорону здоров'я, розвиток освіти та науки, інноваційну політику, забезпечення свободи слова, захист торгівлі та підприємницької діяльності, енергетики та енергозбереження тощо. На нашу думку, такі елементи повинні обов'язково фіксуватися в Законі, аби він міг стати основою для ефективної протидії загрозам. Головні функції щодо гарантування національної безпеки не визначено і в Конституції України, хоча в ст. 17 записано, що «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [3]. Це ж саме стосується і Стратегії національної безпеки України (далі – Стратегії), в яку не було навіть внесено змін у зв'язку з новою редакцією вищезгаданого Закону, хоча «Президент України у разі необхідності може вносити зміни до Стратегії національної безпеки України в установленому порядку» [4]. Наразі чинною є Стратегія 2015 р., яка також була прийнята з урахуванням військових дій на Сході України. У її тексті зазначено, що «російська загроза та інші зміни у зовнішньому та внутрішньому безпековому середовищі України обумовлюють необхідність створення нової системи забезпечення національної безпеки країни» [4].

Стратегія має на меті забезпечення національної безпеки у зовнішньополітичній сфері, економічної та

енергетичної безпеки, кібербезпеки, безпеки інформаційних ресурсів і критичної інфраструктури. Україна, перебуваючи у рамках міжнародного права, з метою забезпечення національних інтересів зобов'язана вести раціональну та прагматичну зовнішньополітичну діяльність, що відкидає витратну конфронтацію, зокрема гонку озброєнь. Щоб запобігти небезпекам національній безпеці, потрібно працювати над гарантуванням соціальної стабільності та нарощуванням темпів національної економіки, підвищенням якості роботи органів урядової влади й формуванням впливових механізмів їх співпраці з громадянами України для реалізації права на життя, безпеку, працю, житло, здоров'я й здоровий спосіб життя, права на доступну освіту та культурний розвиток. Разом із тим, окрім головних пріоритетів національної безпеки, Україні потрібно сконцентруватися на таких пріоритетах, які забезпечать стабільність її розвитку:

1) зростання економіки на основі інновацій та інвестицій у людський капітал;

2) розвиток технологій, науки та освіти через використання інструментів державно-приватного партнерства;

3) економіко-екологічна безпека та раціональне використання природних ресурсів шляхом їх ефективного використання, застосування передових технологій і продуманого економіко-екологічного відтворення природних ресурсів країни.

Сьогодні необхідно забезпечити взаємозв'язок між Стратегією та короткотерміновими і середньотерміновими прогнозами економічного й соціального розвитку України, схваленими Кабінетом Міністрів України, а також законодавчо визначити порядок контролю та відповідальності за виконання заходів у відповідності до Стратегії. Правильний вибір політики запровадження Стратегії дає змогу зосередити зусилля й ресурси на реалізації потенціалу економічного розвитку і відтак забезпечити ефективний і безпечний

розвиток усіх сфер життєдіяльності людини, суспільства й держави [5].

Слід пам'ятати, що система національної безпеки є складною та багатоплановою структурою й охоплює такі складові: військова, економічна, науково-технологічна, інформаційна, екологічна безпека та ін., необхідні для обов'язкового врахування у Стратегії. Як свідчить практика, ефективна система забезпечення економічної безпеки є надійним гарантом суверенітету та незалежності держави, її сталого соціально-економічного розвитку. Гарантування національної безпеки країни та її обороноздатності завжди вимагає розвиненої економіки. Стратегічна зброя третього тисячоліття – це економічні та фінансові методи. Новітні загрози вимагають нових підходів до забезпечення національної безпеки, в якій дедалі більш важливу роль відіграють інформаційні, економічні та науково-технічні фактори. Саме такі тенденції набули розвитку з 80-х років ХХ століття й були обумовлені бурхливим розвитком інформаційних технологій, глобальних телекомунікаційних систем і засобів зв'язку.

Розв'язання задач національної безпеки не повинно бути зведено тільки до захисту від воєнних небезпек. Особливий акцент варто зробити на розвиток освіти, охорони здоров'я, науки й техніки, використання інновацій у промисловості, а Україні – ще на й вирішення проблем з дефіцитом державного бюджету. Все це потрібно для відновлення інноваційного потенціалу та конкурентоздатності української економіки. В числі пріоритетних має бути завдання із забезпечення в Україні використання «чистих енергетичних технологій», оскільки «країна, яка очолить світ у створенні економіки, заснованій на чистій енергетиці, отримає значні переваги» [6]. Разом із тим, Україна повинна утримати свою перевагу в космічних дослідженнях та інвестувати у створення нового покоління космічних технологій.

Засобами гарантування економічної безпеки є: різноманітні технології, програмні, технічні, правові, організаційні засоби, а також телекомунікаційні канали, що застосовуються системою забезпечення економічної безпеки з метою збирання, узагальнення, оброблення, передавання чи прийому інформації, яка висвітлює стан економічної безпеки й відповідні заходи з її посилення. В удосконаленій Стратегії Українська держава має передбачити очевидний вплив економічних підходів у процесі міжнародних відносин у вигляді санкцій, які носять багатосторонній характер, а також виникнення протиріч у стосунках між основними суб'єктами світової політики, небезпеки розширення форм протиправної діяльності у кібернетичній та високотехнологічній сферах.

Поки ще українське законодавство у питаннях гарантування економічної безпеки досить поверхово враховує особливості нової форми агресії, яка характеризується широким застосуванням невійськових засобів боротьби. Для правових актів у цій сфері характерні певні юридичні невідповідності, що потребує перегляду визначень деяких термінів. Крім того, необхідно запровадження сучасних економічних механізмів управління небезпеками. Тому процедура внесення відповідних змін у законодавство повинна сприяти формуванню цілісної, гнучкої системи гарантування економічної безпеки.

Отже, існує потреба у визначенні принципових підходів до системного перегляду українського законодавства з питань гарантування економічної безпеки – від норм Конституції України до відомчих інструкцій. Значними недоліками чинної редакції Закону «Про національну безпеку України», так як і попередньої редакції цього Закону, є те, що частина його положень характеризується декларативністю, а не нормативно-правовими формальними визначеннями. Як відомо, будь-який закон має ґрунтуватися на правових нормах, якими визначаються загальнообов'язкові права й

обов'язки учасників суспільних відносин. А інакше виникають сприятливі умови для суб'єктивної оцінки змісту норм і критеріїв їх виконання.

Працюючи над впровадженням комплексного й системного підходу до вдосконалення українського законодавства у сфері гарантування економічної безпеки, варто пам'ятати, що відповідний базовий закон повинен стати основою для створення підгалузі права національної безпеки в національній системі права, яке враховуватиме відповідну законодавчу базу стосовно кожної складової, зокрема певні положення щодо системи економічної безпеки. Головні завдання такої підгалузі права полягають у:

1) визначенні економічної безпеки як окремої складової частини національної безпеки в усіх сферах діяльності в країні;

2) введенні в дію єдиного узгодженого механізму функціонування системи гарантування економічної безпеки, спрямованого на забезпечення результативної координації різних державних структур, інститутів громадянського суспільства і громадян у межах певної сфери;

3) впровадженні комплексного підходу до планування, ресурсної підтримки й контролю виконання заходів з гарантування економічної безпеки;

4) визначенні окремого сектору економічної безпеки оборонно-промислового комплексу, який є базовим для системи гарантування національної безпеки та полягає у чіткому визначенні механізму управління цим сектором, забезпечення його функціонування під час миру та у воєнні періоди.

Економічна безпека взаємозалежна зі «здоровим» сектором промисловості, а це, в свою чергу, потребує стабільних і адекватних ланцюгів постачання та доступної системної інфраструктури: енерго- та газопостачання, зв'язку і транспортних систем. Для підтримування «здорового» сектору промисловості держава повинна мати науково-технологічні й інноваційні підприємства, що сприяють національній безпеці та

охоплюють державні, академічні й галузеві компоненти. Науково-технологічні й інноваційні підприємства мають бути готовими надавати підтримку розвитку промисловості у сферах швидкоплинних сучасних руйнівних технологій, що впливають на економічну безпеку, які охоплюють адитивне виробництво, нанотехнології, біоматеріали, гнучку мікроелектроніку й інші сфери. Весь світ нарощує інвестиції у наукові дослідження та розробки, на відміну від України.

Саме на науку і техніку уряд України має покласти функцію формування доказової політики, вирішення проблем боротьби з небезпеками міжнародного масштабу (зміна клімату, стихійні лиха, вода, харчування й енергетична безпека, безпека космосу та ін.). Україна має міжнародні зобов'язання у використанні технологій і наданні доступу до даних з метою пом'якшення наслідків стихійних лих за допомогою відкритої картографії, відкритих даних, рішень, які стосуються сфери діяльності й інших засобів, сприяння доступу до високоякісної освіти, навчання й можливостям STEM. Мають зміцнитися і поживатися, для забезпечення стійкого розвитку України, основні можливості, які охоплюють усі установи та відомства у сфері економічної безпеки: різноманітний людський капітал, якісна інфраструктура, сучасне управління системи, багатогалузеве партнерство і потужні програми досліджень.

На основі проведеного аналізу запропонуємо напрями удосконалення механізмів законодавчого забезпечення економічної безпеки України в умовах інноваційного розвитку:

Стратегія національної безпеки України повинна відповідати чинному Закону України «Про національну безпеку України», при цьому в Стратегії потрібно чітко описати дієвий механізм виявлення, прогнозування і знешкодження загроз та інших дестабілізуючих чинників суспільного розвитку.

Стратегія повинна мати деталізацію використання досягнень інноваційної діяльності у промисловості в кожній

складовій національної безпеки, зокрема економічній, інформаційній, екологічній та ін.

Держава повинна надавати фінансову допомогу промисловим підприємствам, що у своїй діяльності застосовують інновації чи випускають інноваційну продукцію (надання або сприяння в отриманні банківських кредитів; субсидії для зменшення відсоткової ставки, відшкодування витрат на виплату відсотків).

В якості основних напрямків підтримки інновацій законодавчо має бути визначено: сприяння проведенню прикладних досліджень та розробок; розвиток підприємництва; підтримка у створенні й розвитку підприємств, що базуються на наукових знаннях; застосування результатів наукових досліджень і науково-технологічний трансферт між науково-дослідними установами й бізнесом; забезпечення участі України в міжнародних програмах і проектах у сфері технологій та інновацій.

Необхідно гармонізувати законодавчі та нормативні акти з питань економічної безпеки та інноваційної діяльності та проводити моніторинг взаємозв'язку державних установ, приватного бізнесу, науково-дослідницьких установ щодо забезпечення економічної безпеки України на інноваційній основі.

Створення Центрів технологічного трансферту при університетах; технопарків і стартапцентрів. Спрощення адміністративних процедур при застосуванні інновацій у промисловості чи початку виробництва інноваційної продукції.

Для України основою державної стратегії національної безпеки має бути ідеологія промислового розвитку, яка враховує нагальні національні інтереси та стратегічні пріоритети. Без урахування ідеології розвитку, культивування пріоритетного науково-технічного та промислового піднесення неможливо вирішити такі завдання національної безпеки країни, як економічне зростання, скорочення державного боргу та

бюджетного дефіциту, зниження інфляції, зменшення безробіття, зростання рівня життя і соціального захисту населення. Як свідчить практика, в Україні наразі різко виявляються ознаки зниження економічної та технологічної безпеки. Як наслідок, відбувається руйнація науково-технічного потенціалу з подальшою деіндустріалізацією країни та формування односторонньої технологічної залежності від розвинутих держав. До цього часу не запропоновано на державному рівні завершеної концепції соціально-економічного розвитку суспільства і не розроблено стратегію розвитку української науки та техніки. Як результат, залишається незатребуваним один із важливих ресурсів перешкоджання трансформаційної кризи, ефективного реформування та укріплення міжнародних позицій України.

Висновки. Надані вище пропозиції гармонізованої корекції законодавства в сфері забезпечення національної безпеки і нарощування інноваційного потенціалу промисловості дозволять вирішити значну кількість фінансових, соціально-економічних і екологічних проблем України, вивести її на рівноправний рівень міжнародного економічного співробітництва, що збалансує зовнішньоторговельні операції, визначить місце України в міжнародному розподілі праці. Одним із важливих результатів при цьому буде зниження небезпеки військових конфліктів і залежності вітчизняної економіки від світових фінансових організацій. Усе це в сукупності свідчить про необхідність невідкладної корекції

Стратегії національної безпеки України за умов гармонізації її з чинними національними стратегіями в промисловій і енергетичній сферах. Оскільки економічна безпека є складовою національної безпеки та формує її основи, а соціально-економічна стабільність є механізмом її забезпечення, питання їх взаємодії та практична реалізація цих процесів потребують значних зусиль як на рівні державного управління, так і від

інших інституцій. Важливість цих питань має бути першорядною для дослідників, оскільки саме вони можуть теоретично обґрунтувати та розробити практичні рекомендації щодо розв'язання проблем, пов'язаних з економічною і, відповідно, національною безпекою. Також світовий інноваційний розвиток змушує постійно досліджувати загрози економічній безпеці, механізми їх виявлення та ліквідації на законодавчому рівні.

Література:

1. Про національну безпеку України : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
2. Про основи національної безпеки України : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
3. Конституція України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
5. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки : монографія. Київ : НІСД, 2010. 288 с.
6. National security strategy of the United States 2010. URL : http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf

References:

1. The Law of Ukraine «On National Security of Ukraine», available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
2. The Law of Ukraine «On the Basics of National Security of Ukraine», available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
3. The Constitution of Ukraine, available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
4. On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of May 6, 2015 «On the National Security Strategy of Ukraine», available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
5. Gorbulin, V.P. and Kachinsky, A.B. (2010), *Stratehichne planuvannia: vyrishennia problem natsionalnoi bezpeky* [Strategic Planning: Viral Problems of National Social Security], NISS, Kyiv, Ukraine, 288 p.
6. National security strategy of the United States 2010, available at : http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf

Стаття надійшла до редакції 11.10.2019 р.